

УДК 336:005.11:001.891

С.М. Журман, канд. екон. наук

В.о. голови Чернігівської обласної державної адміністрації, м. Чернігів, Україна

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ ТА ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

С.Н. Журман, канд. екон. наук

И.о. главы Черниговской областной государственной администрации, г. Чернигов, Украина

СУЩНОСТЬ ФИНАНСОВЫХ ПОСРЕДНИКОВ И ИХ ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИИ

Serhii Zhurman, PhD in Economics

Acting the head of the Chernihiv Region State Administration, Chernihiv, Ukraine

ESSENCE OF FINANCIAL INTERMEDIARIES AND THEIR MAIN FUNCTIONS

Проведено аналіз сучасних підходів до трактування сутності категорії “фінансовий посередник”. З урахуванням такого дослідження автором запропоноване власне тлумачення зазначеної дефініції. Також визначено базові функції фінансових посередників, до яких віднесено такі: трансформаційна, забезпечувальна, обслуговуюча, інформаційна, мінімізація фінансових ризиків.

Ключові слова: фінансовий посередник, фінансове посередництво, функція, заощадження, інвестиційні ресурси, фінансові ресурси.

Проведен анализ современных подходов к трактовке сущности категории “финансовый посредник”. С учетом такого исследования автором предложено собственное толкование указанной дефиниции. Также определены базовые функции финансовых посредников, к числу которых отнесены следующие: трансформационная, обеспечительная, обслуживающая, информационная, минимизация финансовых рисков.

Ключевые слова: финансовый посредник, финансовое посредничество, функция, сбережения, инвестиционные ресурсы, финансовые ресурсы.

The article analyzes contemporary approaches to the interpretation of the essence of the category of “financial intermediary”. In view of this study, the authors offer their own interpretation of this definition. Also the basic functions of financial intermediaries are defined, among which are the following: transformational, interim, serving, info, minimizing financial risks.

Key words: financial intermediary, financial intermediation function, savings, investment resources, financial resources.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки пов'язаний з наявністю необхідних обсягів фінансових ресурсів у країні. Загалом, такі кошти створюються на фінансовому ринку країни, де на них формується попит і пропозиція. Саме ефективне функціонування фінансового ринку є передумовою створення та раціонального з позиції доцільності використання фінансового забезпечення різних сфер та галузей національного господарства.

Безпосередньо на сьогодні основними учасниками фінансового ринку у країнах є фінансові посередники, які є проміжною ланкою між різними економічними суб'єктами у процесі руху фінансових ресурсів від одних учасників до інших. Саме ці установи акумулюють тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб і направляють їх до тих економічних суб'єктів, які мають у них потребу в певний момент часу і можуть використати більш ефективно з позиції забезпечення розвитку національної економіки.

Зазначене обумовлює важливість реалізації наукових досліджень функціонування та розвитку зазначених установ з метою вивчення їх сутності, поглиблення теоретичних та методичних основ їх діяльності, що дозволяє ідентифікувати основні проблеми їх розвитку з метою розроблення заходів щодо активізації діяльності фінансових посередників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі є численні розробки щодо діяльності фінансових посередників на фінансовому ринку України, до авторів яких варто віднести таких: О.Д. Василика, З.М. Васильченко, Н.І. Версаль, С.М. Еш, В.В. Зимовця, С.П. Зубика, В.В. Корнеєва, С.В. Науменкову, В.М. Опаріна, Б.І. Пшика, В.М. Федосова, В.П. Ходаківську, І.О. Школьник та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, враховуючи значну кількість наукових праць у сфері дослідження особливостей функціонування та розвитку фінансових посередників, можна констатувати, що серед дослідників на сьогодні не сформувалась єдина позиція щодо визначення сутності зазначених установ,

особливо враховуючи їх значну різноманітність та специфічні риси діяльності окремих їх типів. Проте, на нашу думку, ідентифікація сутності категорії „фінансовий посередник” є досить ваговою складовою поглиблення теоретичного базису функціонування зазначених установ і заслуговує на увагу та реалізацію наукового дослідження в цьому напрямі.

Мета статті. Метою статті є визначення сутності категорії „фінансовий посередник” та визначення основних функцій зазначених установ.

Виклад основного матеріалу. Складність визначення сутності дефініції „фінансовий посередник” полягає насамперед у тому, що на сьогодні в українському законодавстві відсутнє трактування цієї категорії. До того ж у науковій літературі інколи науковці синонімічно розглядають такі терміни, як „фінансова установа” та „фінансовий посередник”.

Взагалі, існує дуже мало наукових досліджень, які б чітко розмежовували фінансові установи, які є фінансовими посередниками, і фінансові установи, які такими не є. Деякі дослідження взагалі допускають, що всі фінансові установи, що діють на фінансовому ринку, є фінансовими посередниками. Такий погляд теж заслуговує на увагу. Адже, якщо взяти до уваги, що згідно з п.п. 1 п. 1 ст. 1 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та внесена до відповідного реєстру в порядку, встановленому законом, а фінансовими згідно з п. 1 ст. 4 цього Закону є такі послуги: випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; залучення фінансових активів із зобов’язанням щодо наступного їх повернення; фінансовий лізинг; надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; надання гарантій та поручництв; переказ грошей; послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; торгівля цінними паперами; факторинг, то дуже важко уявити фінансову установу, яка б надавала одну з перерахованих послуг і не була при цьому посередником [5].

Враховуючи зазначене, нами було ідентифіковано наявні у науковій літературі трактування категорії „фінансовий посередник”, досліджено їх сутність та з’ясована позиція автора щодо тлумачення цього поняття. Окремі трактування терміна „фінансовий посередник” наведено у табл.

Таблиця

Наявні у наукових працях визначення категорії “фінансовий посередник”

Визначення	Автор, джерело
1	2
Фінансовим посередництвом є діяльність, пов’язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством. Фінансове посередництво здійснюється установами банків та іншими фінансово-кредитними організаціями	Господарський кодекс України [3, с. 136]
Фінансові посередники є спеціалізованими професіональними операторами фінансового ринку – кредитно-інвестиційними установами, що пропонують і реалізують фінансові послуги як особливий товар на умовах провадження виняткових і поєднаних видів діяльності	Корнеєв В.В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 77–85 [8, с. 78]

Закінчення табл.

1	2
Фінансові посередники, як правило – це великі фінансові структури (фінансові установи). До них належать: банківська система, небанківські кредитні інститути, контрактні фінансові інститути. Фінансові посередники практично створюють нові фінансові активи. Вони мають можливість отримувати прибуток за рахунок економії, що обумовлена зростанням масштабу операцій, здійснюючи аналіз кредитоспроможності потенційних кредиторів, розроблення порядку надання позик і розрахунків за них, рівномірно розподіляючи ризики	Ходаківська В.П., Беляєв В.В. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2002. – 616 с. [10, с. 95]
Фінансові посередники – спеціалізовані інститути, що опосередковують рух фінансових ресурсів, залучаючи їх шляхом розміщення фінансових інструментів власного випуску (в тому числі виражених у формі цінних паперів) серед індивідуальних інвесторів та вкладаючи акумульовані таким чином кошти в різноманітні фінансові активи. Фінансове посередництво – це система опосередкованого фінансування, яка полягає в залученні фінансових ресурсів з метою їх подальшого розміщення у фінансові активи	Зимовець В.В., Зубик С.П. Фінансове посередництво: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2004. – 288 с. [7]
Фінансове посередництво, яке є першим сегментом ринку фінансових послуг, відображає відносини, які складаються на фінансовому ринку у процесі руху фінансових ресурсів і грошових коштів. Функціонування більшої частини фінансового ринку забезпечують фінансові посередники, які здійснюють, з одного боку, мобілізацію тимчасово вільних ресурсів, а з іншого – їх продаж	Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посіб. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с. [9]
Фінансові посередники – суб'єкти, що є самостійними і рівноправними суб'єктами грошового ринку, які формують власні вимоги та зобов'язання і на цій підставі емітують власні фінансові інструменти, які стають об'єктом торгівлі на грошовому ринку	Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкіна М.Ф. Гроші та кредит. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с. [4]
Фінансові посередники – це банківські установи, інвестиційні, фінансові та страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні товариства та інші установи, що здійснюють посередницькі операції, беруть участь в операціях з купівлі-продажу фінансових активів ринку, мобілізують і перерозподіляють грошові кошти. Фінансові посередники – фінансові установи, до яких належать суб'єкти банківської та депозитарно-клірингової системи, небанківські фінансові та кредитні інститути і контрактні фінансові інститути	Еш С.М. Фінансовий ринок: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 528 с. [6]
Фінансові посередники – це фінансові інститути, які акумулюють вільні грошові кошти економічних суб'єктів, розміщують їх на ринку позичкових капіталів у формі кредитів і вкладень у різні цінні папери. У процесі своєї діяльності вони створюють нові вимоги та зобов'язання, які стають товаром на фінансовому ринку	Гладчук О. Парабанківська система як важлива складова фінансового сектору // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – № 1. – С. 40–45 [1; 2]

Джерело: складено автором з урахуванням [1–4; 6–10].

Отже, враховуючи наявні наукові підходи до трактування категорії „фінансовий посередник”, пропонуємо цей термін розглядати таким чином: фінансовий посередник – юридична особа, яка надає одну чи декілька фінансових послуг відповідно до чинного законодавства, внесена до відповідного реєстру фінансових установ, реалізує опосередковану діяльність у процесі руху фінансових ресурсів від одних суб'єктів фінансового

ринку до інших з метою отримання прибутку або задоволення потреб своїх клієнтів у певних видах фінансових послуг. Відповідно, фінансове посередництво – діяльність фінансових посередників на фінансовому ринку країни.

Найкращим чином сутність фінансових посередників, як і будь-яких економічних об'єктів, проявляється через дослідження їх функцій, до числа яких, на наше переконання, варто віднести наступні.

1. Трансформаційна – одна з найбільш важливих функцій фінансових посередників, зміст якої розкривається в об'єктивній спроможності зазначених установ перетворювати тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб у інвестиційні (довгострокові, короткострокові), кредитні кошти, які є досить важливою складовою формування передумов розвитку національної економіки країни.

2. Забезпечувальна – зміст цієї функції полягає у можливості фінансових посередників створювати значні обсяги фінансових ресурсів у межах окремих економічних систем різного рівня (макрорівень: держава, регіон; макрорівень: підприємства, установи, організації, фізичні особи), що забезпечує розвиток зазначених систем необхідними коштами. Звичайно, у такому випадку ми не говоримо про першочергову важливість фінансових посередників у формуванні фінансових ресурсів різних економічних суб'єктів, оскільки цю роль виконують власні їх кошти. Проте діяльність фінансових посередників дає змогу цим суб'єктам задовольняти потреби у фінансових коштах, які виникають у процесі їх функціонування і не завжди можуть бути покриті власними ресурсами таких установ.

3. Обслуговуюча – зміст функції полягає у наданні економічним суб'єктам різних фінансових послуг, які дозволяють останнім значно економити час та кошти на здійснення переказів грошових коштів між юридичними та фізичними особами. Також зазначена функція дозволяє зберегти фінансові ресурси у фінансових посередників, що перекладає ризики їх збереження у сферу відповідальності таких установ.

4. Інформаційна – фінансові посередники як професійні учасники фінансового ринку з метою забезпечення ефективності своєї діяльності та нарощення власних прибутків зобов'язані постійно проводити дослідження особливостей функціонування вітчизняного фінансового ринку, вивчати специфічні риси та сучасні тенденції, що мають місце на світових фінансових ринках, які спроможні впливати на розвиток національної економіки. Саме така ситуація вимагає від фінансових посередників постійно моніторити ситуацію у сфері не лише розвитку фінансового ринку, але проводити глибокий аналіз усіх сфер функціонування фінансової системи держави.

5. Мінімізація фінансових ризиків – надважлива функція фінансових посередників, яка полягає в об'єктивній спроможності цих установ сприяти зниженню рівня фінансових ризиків у межах національної економічної системи через розподілення акумульованих коштів між різними суб'єктами як за галузевою, так і територіальною ознакою. Важливу роль у цьому процесі також відіграє здатність фінансових посередників проводити операції по страхуванню різних ризиків економічних суб'єктів, що також сприяє розвитку останніх, формує стабільну основу функціонування, насамперед, підприємств реального сектору національного господарства.

Враховуючи ідентифіковані функції фінансових посередників та їх сутність, варто зазначити, що розвиток зазначених установ є надважливою складовою національної економіки і тому їх діяльність, умови подальшого розвитку повинні завжди бути у центрі уваги державних та місцевих органів влади, саморегулюючих організацій та самих користувачів їх послугами.

Висновки. У статті проаналізовано сучасні підходи до трактування сутності категорії „фінансовий посередник”. З урахуванням проведеного аналізу запропоновано під

зазначеною дефініцією розглядати наступне: фінансовий посередник – юридична особа, яка надає одну чи декілька фінансових послуг відповідно до чинного законодавства, внесена до відповідного реєстру фінансових установ, реалізує опосередковану діяльність у процесі руху фінансових ресурсів від одних суб'єктів фінансового ринку до інших з метою отримання прибутку або задоволення потреб своїх клієнтів у певних видах фінансових послуг.

Також у статті розглянуто основні функції фінансових посередників, що ними виконуються у межах національної економіки, до яких віднесено такі: трансформаційна, забезпечувальна, обслуговуюча, інформаційна, мінімізація фінансових ризиків.

Список використаних джерел

1. *Гладчук О. М.* Небанківські фінансові інститути на фінансовому ринку України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / О. М. Гладчук. – К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2010. – 22 с.
2. *Гладчук О. М.* Небанківські фінансові інститути на фінансовому ринку України : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Ольга Михайлівна Гладчук. – К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2010. – 216 с.
3. *Господарський кодекс України.* – К. : ВЕЛЕС, 2004. – 164 с.
4. *Гроші та кредит* / [Савлук М. І., Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. та ін.] ; за заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.
5. *Дубина М. В.* Удосконалення класифікації фінансових посередників в Україні / М. В. Дубина // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2009. – № 39. – С. 209–219.
6. *Еш С. М.* Фінансовий ринок / С. М. Еш. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 528 с.
7. *Зимовець В. В.* Фінансове посередництво : навч. посіб. / В. В. Зимовець, С. П. Зубик. – К. : КНЕУ, 2004. – 288 с.
8. *Корнєєв В. В.* Модифікація форм фінансового посередництва в Україні / В. В. Корнєєв // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 77–85.
9. *Опарін В. М.* Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
10. *Ходаківська В. П.* Ринок фінансових послуг: теорія та практика : навч. посіб. / В. П. Ходаківська, В. В. Беляєв. – К. : ЦУЛ, 2002. – 616 с.